

Bibliography

1. Balonov L. Y. Functional asymmetry in the organization of speech activity / L.Y. Balonov, V.L. Deglin, T.V. Chernigovskaya // Sensory systems. Sensory processes and asymmetry of hemispheres. – L.: Nauka, 1985. – S. 99-15. (in Russian).
2. Bragina N. N. Functional asymmetry of the person / N.N. Bragina, T.A. Dobrokhotova. – M.: Medicina, 1988. – 288 s. (in Russian)
3. Voznyuk A. V. Pedagogical synergetics: genesis, theory and practice : Monograph / A.V. Voznyuk. – Zhytomyr: Vyd. ZSU, 2012. – 708 s. (in Ukrainian)
4. Voznyuk A. V. The model of psychological phenomena of a man as the basis for psychological correction of the children with peculiar needs / A. V. Voznyuk // Magistr medsestrinstva. – 2016. – № 1 (15). – S. 6-48. (in Ukrainian)
5. Dorfman L. Y. The Main directions of the research of creativity in science and art / L.Y. Dorfman, G.V. Kovalev // Voprosy psikhologiyi. – 1999. – No. 2. – S. 101-106. (in Russian)
6. Zyazyun I. A. The philosophy of the pedagogical action: Monograph / I.A. Zyazyun. – Cherkassy: Vyd. Ch.N.U. imeni Bogdana Khmel'nitskogo, 2008. – 608 s/ (in Ukrainian)
7. Historical origins of psychological pedagogics // Ridna shkola. – 2013. – No. 11. – S. 3-12. (in Ukrainian)
8. Nichkalo N. G. Treasure of the scientific heritage of academician Ivan Zyazyun / N.G. Nichkalo // New technologies of training: Sciences.-method. papers. IITCE of Ministry of Education of Ukraine. – K., 2016. – Edition 89. – Part 2. – S. 6-14. (in Ukrainian)
9. Palchevsky S. S. Suggesto-pedagogy / S.S. Palchevsky. – Rivno : RGGU, 2002. – 393 s (in Ukrainian)
10. Rotenberg V. S. The searching activities and adaptation / V.S. Rotenberg and V. V. Arshavsky. – M.: Nauka, 1984. – 192 s. (in Russian)
11. Tulviste P. The Cultural-historical development of verbal thinking. Tulviste. – Tallinn: Valkus, 1988. – 342 s. (in Russian)
12. I-concept of academician Nelly Nichkalo in the dimension of personalality professional development: Coll. Scientific papers. – K. : IPOOD NAPN Ukrainy, 2014. – 544 s. (in Ukrainian)

УДК 376.1

Дубасенюк Олександра Антонівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка
E-mail: dubasenyuk@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК СУБ'ЄКТА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано особливості становлення майбутнього педагога як суб'єкта професіоналізації в умовах євроінтеграційних процесів. Наведено результати дослідження процесу професійного й особистісного становлення майбутніх учителів протягом навчання у педагогічному виші. Виявлено певні тенденції

такого процесу, який має гетерохронний характер, що простежується у ціле-мотиваційній, когнітивній, процесуально-діяльній та рефлексивній сферах. Усвідомленому входженню в педагогічну професію сприяє безперервний саморозвиток майбутніх педагогів.

Ключові слова: професійне й особистісне становлення майбутнього педагога, суб'єкт професіоналізації, педагогічна майстерність, тенденції.

Dubasenyuk Alexandra – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Pedagogy Chair, Zhytomyr Ivan Franko State University
E-mail: dubasenyuk@ukr.net

THE PECULIARITIES OF BECOMING THE PROSPECTIVE TEACHER AS A SUBJECT OF PROFESSIONALIZATION

Summary. The article contains the analysis of the peculiarities of the prospective teacher formation as a subject of professionalization in the conditions of European integration processes. The results of the study of the process of professional and personal formation of the prospective teachers during the studies in the pedagogical institutes of higher learning are given. The pedagogical experiment has showed the further development of the motivational sphere of the prospective teachers, as well as prompting factors for the development of cognitive interest to the problems of upbringing and education. The importance of developing the communicative sphere of the prospective teachers, as well as their ability to harmoniously communicate with different categories of children and adults, their orientation towards the model of successful educators-professionals, have been confirmed. Some tendencies of such a process being heterochronous, are traced in the aim-motivational, cognitive, procedural-activities and reflexive spheres are revealed. A conscious introduction to the pedagogical profession is promoted by continuous self-development of the prospective teachers. It is shown that the constant self-development of the students stimulates the development of the pedagogical profession, their personality and professional formation as a subject of professionalization.

Key words: professional and personal formation of the prospective teacher, the subject of professionalization, pedagogical skill, tendencies.

Дубасенюк Александра Антоновна – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики Житомирского государственного университета имени Ивана Франко
E-mail: dubasenyuk@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА КАК СУБЪЕКТА ПРОФЕССИОНАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье проанализованы особенности становления будущего педагога как субъекта профессионализации в

условиях евроинтеграционных процессов. Приведены результаты исследований процесса профессионального и личностного становления будущих учителей в период обучения в педагогическом вузе. Выявлены определенные тенденции такого процесса, который имеет гетерохронный характер, что прослеживается в целе-мотивационной, когнитивной, процессуально-деятельностной и рефлексивной сферах. Осознанному вхождению в педагогическую профессию содействует непрерывное саморазвитие будущих педагогов.

Ключевые слова: профессиональное и личностное становление будущего педагога, субъект профессионализации, педагогическое мастерство, тенденции.

Постановка проблеми. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ ст.» визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного особистісного та професійного зростання особистості. Серед вагомих пріоритетів національної освіти у контексті концепції «Нова українська школа» є підвищення статусу педагогічної професії, формування цілісної, різнобічно розвиненої особистості громадянина-патріота-інноватора. Визначальною фігурою у цьому процесі постає вчитель, діяльність якого спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації. В умовах поширення євроінтеграційних процесів, виникла потреба модернізації системи вищої освіти в Україні за багатьма об'єктивними причинами, що зумовлені соціокультурними та інформаційними викликами. Мета вищої освіти – підготовка висококваліфікованого педагога, знання та вміння якого мають відповідати потребам сучасного інформаційного суспільства. Також виникає необхідність змін у системі освіти: потреба навчити майбутніх педагогів оволодівати знаннями впродовж життя, самостійно вирішувати життєві та професійні проблеми, прагнути до постійного саморозвитку.

Мета статті: виявити та проаналізувати особливості становлення майбутнього педагога у як суб'єкта професіоналізації у педагогічному виші.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми професійної підготовки фахівця і педагога зокрема присвячено чимало досліджень (В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.А. Зязюн, Н.В. Кузьміна, Н.Г. Ничкало, В.Ф. Орлов, К.К. Платонов, В.О. Сластьонін, В.В. Чебишева, Л.О. Хомич, В.Д. Шадриков, І.С. Якіманська та ін.). Проте недостатня увага приділяється проблемі особливостей становлення майбутнього педагога як суб'єкта професіоналізації, активності особистості, що передбачає формування знань, умінь та навичок цілепокладання,

планування, реалізації наміченого [1; 4; 5; 7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо результати дослідження у сфері професіоналізації майбутніх педагогів. Привертає увагу науковий доробок Ю.П. Поваренкова, який зазначає, що під час професіоналізації відбувається «зближення» людини і професії: рух людини до професії і рух професії до людини, що стає можливим завдяки творчій активності суб'єкта професіоналізації з оптимізації, перебудови професії [8, с. 44]. Ученим описано динаміку професійного становлення майбутніх педагогів вишу. Так, на першому курсі під час реалізації шкільного досвіду студент стикається з певними труднощами: навіть відносно невисоких навчальних результатів він досягає шляхом значної напруги своїх енергетичних можливостей. Низька результативність навчання при високих енерговитрат заставляє студента замислитися щодо правильності, адекватності способів навчальної діяльності, яка має відповідати вимогам вищої школи.

Осмислення такої необхідності приходить до студента в кінці першого – початку другого року навчання. Цей момент слід вважати критичним, оскільки він пов'язаний з прийняттям студентом конкретної ситуації професійного розвитку і початком наступного етапу становлення професіонала. Невисока успішність у студентів другого курсу свідчить про те, що навчальна діяльність у цей час фактично відсутня (набуті шкільні її форми відкинуті, а нові ще не сформовані). І вся їх увага зосереджена на виробленні нових способів навчально-пізнавальної активності. Становлення нових форм навчальної діяльності, яку називають навчально-академічною, завершується в кінці другого курсу, що і призводить до різкого стрибку академічної успішності і навченості на третьому курсі [8].

На четвертому курсі соціальна ситуація розвитку змінюється: з навчально-академічної вона перетворюється на навчально-професійну. Нова ситуація фіксується в ході педагогічної практики, у межах якої студенти стикаються не з навчально-пізнавальними, а з професійними задачами. Їх розв'язання переконує студентів у тому, що накопичені на 1-3 курсах фундаментальні знання вимагають перетворення їх у зручну для передачі учням форму. Зниження академічної успішності на четвертому курсі свідчить, що активність студентів в основному спрямована на перетворення академічних знань, на включення їх в якості предметних в структуру професійної діяльності, елементи якої починають формуватися в ході педагогічної практики [8]. Таким чином, на четвертому курсі відбувається диференціація форм активності студента: по-перше, починає складатися система професійно-педагогічної діяльності у формі навчально-професійної, а по-друге, навчально-академічна успішність змінює свою спрямованість – із засобів накопичення фундаментальних знань вона перетворюється на засіб формування професійної

діяльності, завершувальний етап становлення якої відбувається на стадії самостійної роботи у школі.

Аналіз виділених Ю.П. Поваренковим тенденцій професійного розвитку особистості на стадії навчання у виші переконує нас у тому, що цей процес має гетерохронний характер. З формальної точки зору, нерівномірність проявляється у різких стрибках показників, що визначають різні аспекти професійного становлення особистості. Провідним напрямом нерівномірності постають кризи професійного розвитку, що супроводжується зниженням академічної успішності і навченості студентів, зростанням тривожності, невдоволеності собою і навчанням, загальним порушенням душевної рівноваги. Про ці тенденції зазначено у працях Н.В. Кузьміної та її послідовників [5].

Проведене нами дослідження підтверджує наявність закономірності нерівномірності, виявлене Ю.П. Поваренковим [2] щодо етапів професійного становлення майбутнього педагога-вихователя. Зокрема, дослідження мотиваційної сфери студентів здійснювалося поетапно в різних регіонах України. Нами проаналізовано мотиви вибору професії педагога, розвиток професійної мотивації у процесі вивчення педагогічних дисциплін і різних видів практики, що дозволило в динаміці простежити розвиток педагогічної і виховної спрямованості майбутніх учителів. Так, на першому курсі виявлено спонукальні чинники, що зумовлюють причину вибору педагогічної професії і дають змогу визначити сутнісні ознаки у ставленні до виховної діяльності. З цією метою використовувалася анкета для визначення професійної придатності абітурієнтів [3]. Половина першокурсників (54%) до провідних відносить професійні мотиви: інтерес до учительської праці, любов до дітей, бажання спілкуватися з ними, потім – навчально-пізнавальні мотиви (39,2%) (привабливість роботи з улюбленим предметом), мотиви соціальної ідентифікації (вибір обраної професії під впливом улюблених учителів (26%), батьків-педагогів, друзів).

Проте професійний мотив – можливість виховувати і вчити молодь – є привабливим лише для третини першокурсників. Переважна частина студентів не усвідомлює виховну сутність професії педагога, її соціальну значущість, а також можливості педагогічної професії у плані самореалізації своїх здібностей, нахилів. Тому під час вивчення курсу педагогіки передбачалося дослідити процес подальшого розвитку мотиваційної сфери майбутніх учителів, а також спонукальні чинники розвитку пізнавального інтересу до проблем виховання й освіти, що давало б можливість визначити ефективність розвивальної технології, на основі якої був побудований курс педагогіки. Аналіз мотиваційної сфери, як зазначалося, відображає потреби особистості, які постають основою задоволеності вчительською професією і характеризують міру емоційного ставлення до неї майбутніх педагогів. Чим більше привабливих сторін у своїй

професії вбачає студент, тим успішніше він вирішує професійні завдання і тим більш усталеним є його ставлення до майбутньої діяльності [2]. Тому одночасно із дослідженням мотиваційної сфери студентів постійно вимірювався індекс задоволеності різними видами навчальної діяльності, а також різними видами педагогічних практик. Він варіює у межах від -1 до +1.

За результатами опитування, 85% респондентів висловили задоволеність новою технологічною побудовою курсу педагогіки, індекс задоволеності становить 0,53. За допомогою методу полярних профілів визначався коефіцієнт значущості (К.З.), який теж варіює у межах від -1 до +1. Останній дозволив виявити причини, що сприяють набуттю основ виховної майстерності. Викликають задоволення у студентів такі чинники: систематичність, послідовність (0,89), виділення суттєвого у процесі викладання навчального матеріалу, чітка організація кожного етапу заняття (0,87), сприятлива емоційна атмосфера (0,81), побудова навчального заняття як системи педагогічних задач (0,79), спонукання студентів до самовиховної, самоосвітньої діяльності (0,7), постійний зв'язок теоретичних положень із шкільною практикою, опора на передовий педагогічний досвід (0,5). Отримані результати свідчать про значне підвищення показників професійної і пізнавальної мотивації, а також мотивів самореалізації майбутніх учителів.

Подальша експериментальна робота показала зростання рівня засвоєння студентами теоретичних знань і сформованості практичних умінь. Ці висновки підтверджують результати узагальнюючих контрольних робіт, які містили ряд завдань проблемного характеру. Якість знань студентів експериментальних груп становила: з педагогіки – 84,3%, з історії педагогіки – 89,3%, з основ педагогічної майстерності – 90,2%, з технології навчально-виховного процесу – 91,3%.

Переконливі дані були одержані нами під час дослідження динаміки педагогічної спрямованості майбутніх учителів під час різних педагогічних практик (неперервної, навчальної, стажерської). Вимірювався, насамперед, індекс задоволеності педагогічною діяльністю практикантів – J. На I, III, V курсах даний показник відповідно становить – 0,41; 0,56; 0,68, що свідчить про наявність тенденції до підвищення рівня задоволеності обраною професією.

Звернення до методики полярних профілів дало можливість виявити причини окресленої тенденції. За результатами 1 зрізу, проведеного після неперервної практики на II курсі, домінували мотиви, які не були безпосередньо пов'язані з предметом виховної діяльності, такі, як наприклад, вимоги методистів до практикантів (0,43), умови проведення практики (0,4), а потім вже професійні мотиви. 2-й (на IV курсі) і 3-й (на V курсі) зрізи, проведені після навчаючої і стажерської педагогічної практики, засвідчили суттєві зміни в ієрархії мотивів

виховної діяльності. Домінуючими виявилися мотиви, які пов'язані з потребою одержати бажаний продукт зазначеної діяльності, а саме потреба майбутніх педагогів розвивати ініціативу, самостійність учнів (0,78; 0,87); активізувати їх пізнавальну діяльність (0,68; 0,92); приваблює сам процес спілкування з дітьми (0,72; 0,81); можливість сприяти розвитку особистості (0,51; 0,78).

Далі висуваються мотиви самореалізації, які базуються на відповідності змісту педагогічної роботи і здібностей, особистісних властивостей майбутніх учителів. Це свідчить про: можливість реалізації студентами своїх професійних якостей (0,58; 0,63) і здібностей (0,65; 0,83), потреби у самостійності (0,52; 0,6); прагнення застосувати набуті знання на практиці (0,73; 0,83). Зріс рівень знань випускників порівняно з молодшими курсами (0,16; 0,68).

Важливо відзначити тенденції у структурі мотивів з 1 до 5 курсу за результатами зрізів на 1, 3, 5 курсах. Так, особистісному і професійному саморозвитку майбутніх учителів допомагало зростання таких показників як можливість сприяти розвитку особистості (0,24; 0,51; 0,78), реалізація професійних якостей (0,26; 0,58; 0,63). Значно виражено у студентів прагнення до самостійності (0,18; 0,52; 0,6), можливість застосувати знання на практиці (0,31; 0,73; 0,83). Також виражена потреба активізувати пізнавальну діяльність учнів (0,34; 0,68; 0,92), потреба розвинути ініціативу, самостійність учнів (0,37; 0,78; 0,87), потреба у спілкуванні з дітьми (0,38; 0,72; 0,81), відповідність роботи наявним знанням і вмінням студента (0,16; 0,59; 0,68), творчий характер виховної діяльності педагога (0,33; 0,66; 0,85), сприятливе професійне середовище (0,4; 0,38; 0,51) [2].

Отже, результати проведеного дослідження націлюють майбутніх учителів на постійний саморозвиток, самовдосконалення, які постають пріоритетними чинниками їх професійного становлення. За А.К. Марковою, здатність до саморозвитку стає важливою професійно-особистісною якістю педагога [6]. Механізм професійного саморозвитку вміщує усвідомлення труднощів у своїй діяльності, аналіз їх причин і умов виникнення, їх переосмислення і постановка певних цілей та завдань. Саморозвиток фахівця відбувається в умовах адаптації до професії і пов'язаний з вибором стратегії професійного розвитку на основі осмислення ролі професії і себе у професії. Водночас осмислюється сутність педагогічної професії та її особливостей.

Як свідчать результати досліджень, особистісне і професійне становлення майбутнього педагога передбачає цілеспрямовану наполегливу діяльність і, насамперед, постановку мети, визначення спонукальних чинників професіоналізації, зокрема, навчально-пізнавальних мотивів. Йдеться про реалізацію сильного бажання здобути професію вчителя, яке виникло з дитинства, під впливом мрії батьків, улюблених учителів чи власних бажань, або, навпаки, бажання

стати кращим учителем порівняно з тими, хто їх навчав у школі.

Початковий етап професіоналізації студентів передбачає складання відповідного плану, послідовних етапів, системи заходів щодо досягнення поставленої мети – оволодіти основами професійної майстерності і в подальшому – набути професіоналізму. Тобто досягнення мети повинно мати планомірний характер і залежить від особистості майбутнього педагога, включаючи її особистісні досягнення. Успіх, як відомо, це результат неухильного виконання певних ретельно спланованих дій цілеспрямованої людини.

Важливо постійно стимулювати ініціативу в оволодінні основами педагогічної майстерності, яка допомагає швидше реалізувати намічені цілі, наприклад, збагачувати свій кругозір, рівень освіченості шляхом читання літератури, відвідування бібліотек, театру, виставок, музеїв; цікавитися історією розвитку педагогічної думки, вивчати життя і твори видатних педагогів (Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін.) і водночас знайомитися з новинками педагогічної літератури, читати педагогічні часописи, вивчати досвід передових педагогів, особливості діяльності авторських шкіл. Йдеться й про гуманістичну виховну систему в Павлівській середній школі, створену видатним педагогом В.О. Сухомлинським; метод опорних сигналів, уроки відкритих думок, які винайшов В.Ф. Шаталов; унікальну систему навчально-виховної роботи, розроблену О.А. Захаренком. Школа О.А. Захаренка постала як центр культурно-виховуючого середовища села Сахнівка Черкаської області; авторську школу М.П. Гузика, у м. Південне Одеської області, яка набула статусу експериментальної школи всеукраїнського рівня з проблем організації диференційованого особистісно орієнтованого навчання, розвитку та виховання школярів [9, с. 35-43].

Для розширення кругозору майбутні педагоги можуть здійснювати екскурсії по визначних місцях, пов'язаних з педагогічною професією, зокрема відвідувати педагогічні музеї, наприклад, у Будинку вчителя в Києві, Ковалівську ЗОШ на Полтавщині, Павлівську школу у Кіровоградській області, музей книги в Острозі. Особистісному і професійному становленню майбутніх педагогів сприяє спілкування з кращими вчителями, батьками; важливо сформулювати прагнення набути практичний досвід педагогічної роботи з дітьми. З цією метою студенти мають працювати в оздоровчих таборах, дитячих центрах, керувати гуртками, формувати власну бібліотеку з кращих світових і вітчизняних педагогічних творів; відеотеку з кінофільмами про педагогічну професію, видатних педагогів, відомих просвітників. Крім того, студенти з першого курсу залучаються до активної науково-педагогічної діяльності, вчать писати реферати, статті, розробляти інноваційні проекти. Професійному становленню майбутніх педагогів сприяє участь у науково-дослідній роботі. Отже, цілеспрямовані

студенти завжди знаходять час для самоосвіти, підвищення якості навчання, набуття практичного досвіду роботи з різними категоріями дітей та молоді з метою оволодіти основами педагогічної майстерності.

Майбутні педагоги мають зрозуміти, що якісна професійна підготовка й особистісне зростання вкрай необхідні у період педагогічної практики та у подальшій роботі, оскільки багато дітей, підлітків, молоді, а також батьків та інших дорослих потребують психолого-педагогічної допомоги у питаннях розвитку, освіти і навчання особистості, пошуку сенсу та місії життя, вибору професії тощо. Для цього треба задіяти свій розум, здібності та енергію. Відомий такий вислів: допомагаючи іншим, ми сприяємо вирішенню власних проблем.

Для майбутнього педагога професійно необхідно навчитися спілкуватися, гармонійно вибудовувати відносини, а також розвивати здатність продуктивного спілкування з оточуючими – різними категоріями дітей і дорослих, а також поповнювати і поглиблювати свої знання, акумулюючи їх з оточуючого життя, з досвіду. Майбутні педагоги мають орієнтуватися на моделі успішних педагогів-професіоналів. Студентам важливо засвоїти технології проектування й організації творчої діяльності майстрів. Такі вчителі професійно володіють методами та технологіями навчання, виховання і розвитку своїх учнів. Вони планують процес досягнення своїх цілей, вірять у свої можливості, досягають поставленої мети.

Професіонал володіє мистецтвом прихилити до себе колег, дітей, батьків, спираючись на позитивне в кожній людині. Він завжди налаштований позитивно. Успішний педагог постійно продумує свої дії. Педагогу-майстру притаманна доброзичливість по відношенню до інших. Він висловлює свою думку відносно будь-якого питання тільки після ретельного вивчення проблеми. У нього сформувалася звичка якісно робити справу виходячи з розуміння, що успіх залежить від якісної роботи і послуг, консультацій, які він надає дітям, батькам, колегам. Він намагається не відставати від життя, цікавиться всім, що відбувається у світі, а не тільки в сфері педагогічної професії. Усвідомивши свою місію та мету, педагог-майстер розуміє, що для досягнення мети слід постійно реалізовувати свої дії (І.А. Зязюн), долаючи труднощі, обставини, докладаючи певні зусилля [4]. Майбутні вчителі мають усвідомити, що успіх приходить до тих педагогів, які активно діють, можуть протистояти труднощам, ставити перед собою нові, більш складні, завдання. Вивчення передового педагогічного досвіду допомагає студентам у розв'язанні складних проблем. У майбутніх педагогів формується віра у прекрасне майбутнє дитини, у те, що кожна дитина обдарована, талановита і спроможна реалізувати свої таланти за допомогою педагога-наставника.

Висновки. Таким чином, постійний саморозвиток особистості у студентському віці стимулює освоєння педагогічної професії, її

особистісне та професійне становлення як суб'єкта професіоналізації. Вхідження у новий навчально-професійний вид діяльності ставить нові вимоги до особистості і діяльності майбутніх педагогів, спрямовуючи їх на цілеспрямоване оволодіння основами професійної майстерності у мінливих умовах сьогодення.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: методологія, теорія, практика: монографія / О.А. Дубасенюк. Т. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 376 с.
3. Методы системного педагогического исследования / Под ред. Н.В. Кузьминой. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – 172 с.
4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения ПТУ. – М.: Высш. шк., 1989. – 167 с. – С. 36.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
7. Педагогічна майстерність. Хрестоматія: навч. посіб. / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін. – К.: Вища шк., 2006. – 606 с.
8. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю.П. Поваренков. – М.: Издательство УРАО, 2002. – С. 44.
9. Теоретичні і методичні засади розвитку і самовдосконалення особистості педагога-новатора в контексті модернізації нової української школи: зб. наук. праць / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во Євенок О.О., 2017. – 287 с.

Bibliography

1. Bekh I.D. The upbringing of the personality / I.D. Bekh // Vychovannya osobystosti: U 2 kn. Kn. 1: Osobystisno-oriyentovanyy pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady: nauk. vydannya. – K.: Lybid', 2003. – 280 s. (in Ukrainian)
2. Dubasenyuk O.A. Professional pedagogical education: methodology, theory and practice / O.A. Dubasenyuk // Profesiyna pedahohichna osvita: metodolohiya, teoriya, praktyka: monohrafiya / O.A. Dubasenyuk. T. 2. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2015. – 376 s. (in Ukrainian)
3. The methods of system pedagogical research // Metody sistemnogo pedagogicheskogo issledovaniya / Pod red. N.V. Kuzminoy. – L.: Izd-vo Leningr. un-ta, 1980. – 172 s. (in Russian)
4. Zyazyun I.A. Filosofiya pedahohichnoyi diyi: monohrafiya / I.A. Zyazyun. – Cherkasy: Vyd. vid. ChNU imeni Bohdana Khmel'nyts'koho, 2008. – 608 s. (in Ukrainian)
5. Kuzmina N.V. The professionalisms of the activities of the teachers and the

- tutor of productivity training/ N.V. Kuzmina // Professionalizm deyatelnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya PTU. – M.: Vyssh. shk., 1989. – 167 s. (in Russian)
6. Markova A.K. The psychology of professionalism / A.K. Markova // Psihologiya professionalizma. – M.: Mezhdunarodniy humanitarniy fond «Znanie», 1996. – 312 s. (in Russian)
 7. The pedagogical mastership // Pedagogichna maysternist'. Khrestomatiya: navch. posib. – Uporyad.: I.A. Zyazyun, N.H. Bazylevych, T.H. Dmytrenko ta in.; – K.: Vyshcha shk., 2006. – 606 s. (in Ukrainian)
 8. Povarenkov Yu.P. The psychological contents of professional becoming of the man / Yu.P. Povarenkov // Psihologicheskoe soderzhanie professionalnogo stanovleniya cheloveka / Yu.P. Povarenkov. – M.: Izdatelstvo URAO, 2002. – 160 s. – S. 44. (in Russian)
 9. The theoretical and methodical foundations of the development and self-perfection of the personality of innovative pedagogue in the context of modernization of the new Ukrainian school: zb. nauk. prats' / za red. O.A. Dubasenyuk. – Zhytomyr: Vyd-vo Evenok O.O., 2017. – 287 s. (in Ukrainian)

УДК 159.922:12

Левченко Вікторія Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти

E-mail: v_levchenko69@ukr.net

СИТУАЦІЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті проаналізовано проблему професійного становлення та особистісного зростання дорослих в умовах невизначеності. Готовність до невизначеності розглядається як позитивний потенціал, що поширює способи реагування на складність життя, надає різні можливості для розвитку особистості, відкриває нові смисли. Розглянуто психологічні особливості прояву та трансформації ідентичності, яка стає інтегральним ціннісно-смысловим утворенням, визначає стратегію взаємодії з соціальним середовищем, є важливим ресурсом в складних ситуаціях невизначеності. Розглянуто психологічні чинники виникнення і зміст професійних криз в ситуації невизначеності та готовність особистості до їх подолання. Визначено поняття ресурсів особистості, які впливають на успішність особистісно-професійного розвитку в ситуації невизначеності.

Ключові слова: особистісно-професійний розвиток дорослих, ситуація невизначеності, готовність до невизначеності, критерії, особистість, професійна ідентичність, професійна криза, зрілість, ресурси.